Kuželosečky ve speciální poloze - pracovní listy

Kružnice

- 1. Určete střed a poloměr kružnice, která prochází body A = [4; 0], B = [-4; -4] a C = [5; -7].
- 2. Uvažujme body A = [3; 1], B = [-9; 6] a C = [-9; 1]. Určete střed a poloměr kružnice, která je vepsaná trojúhelníku ABC.
- 3. Najděte rovnici kružnice, která má střed S=[-2;3] a na přímce p:3x-4y+3=0 vytíná tětivu délky 8.
- 4. Najděte rovnici kružnice, která se dotýká souřadnicové osy x v bodě T=[2;0] a prochází bodem A=[-4;2].
- 5. Najděte rovnice všech kružnic, které mají střed na přímce p:5x+y+12=0 a dotýkají se obou souřadnicových os.
- 6. Uvažujme body A = [1; 2], B = [1; -4] Vyšetřete, co je množinou všech bodů X v rovině, pro něž platí |AX| = 2 |BX|.

- 1. Výpočet lze vést pomocí nalezení průsečíku os dvou ze zadaných tětiv hledané kružnice či pomocí hledání její středové rovnice, což vede na problém řešení soustavy tří rovnic o třech neznámých. Výsledek: S = [1; -4], r = 5.
- 2. Výpočet lze vést pomocí nalezení průsečíku os dvou z jeho vnitřních úhlů. Všimneme-li si však, že zadaný trojúhelník má u vrcholu C pravý úhel, přičemž jeho odvěsna AC je "vodorovná" a odvěsna BC je "svislá", můžeme si řešení úlohy numericky zjednodušit. Výsledek: $S = [-7; 3], \rho = 2$.
- 3. Nejprve zjistíme, že |Sp|=3. Poloměr hledané kružnice pak určíme jako délku přepony pravoúhlého trojúhelníku s odvěsnami délek 3 a 4. Výsledek: $(x+2)^2+(y-3)^2=25$.
- 4. Střed hledané kružnice leží jednak na ose úsečky AT a dále na přímce o rovnici x=2, která je kolmicí k ose x vedenou bodem T. Výsledek: $(x-2)^2 + (y-10)^2 = 100$.
- 5. Střed hledané kružnice leží jednak na přímce p a dále na jedné z os úhlů, které souřadnicové osy společně svírají, tzn. na přímce y = x nebo na přímce y = -x. Úloha má proto dvě řešení: $(x+3)^2 + (y-3)^2 = 9$ a $(x+2)^2 + (y+2)^2 = 4$.
- 6. Po dosazení do zadání získáme rovnici

$$(x-1)^2 + (y-2)^2 = 4[(x-1)^2 + (y+4)^2].$$

Jejími ekvivalentními úpravami dostaneme

$$(x-1)^2 + (y+6)^2 = 16$$
,

což je rovnice kružnice se středem v bodě S = [1; -6] a poloměrem r = 4. Poznamenejme, že se jedná o tzv. Apolloniovu¹ kružnici.

¹ Apollónios z Pergy - starověký řecký geometr a matematik, který žil okolo roku 200 př. n. l.

Elipsa

Zadání úloh

- 1. Určete délky poloos a excentricitu elipsy, která má vzdálenost mezi hlavním a vedlejším vrcholem $2\sqrt{34}$ a vzdálenost mezi ohniskem a vedlejším vrcholem 10.
- 2. Najděte rovnici elipsy, která má osy rovnoběžné se souřadnicovými osami, střed v bodě [-5; -12] a dva ze svých vrcholů na souřadnicových osách. Najděte všechna řešení této úlohy.
- 3. Určete rovnici elipsy, která má střed v počátku soustavy souřadnic, její vedlejší vrcholy a ohniska tvoří čtverec s úhlopříčkou délky 2 a její osy jsou rovnoběžné se souřadnicovými osami. Najděte všechna řešení této úlohy.
- 4. Najděte rovnici elipsy, která má ohniska F = [4; -1] a G = [0; -1] a prochází bodem $K = \left[0; \frac{2}{3}\right]$.
- 5. Určete rovnici elipsy, jejíž osy jsou rovnoběžné se souřadnicovými osami, má ohnisko F = [3; -2] a vedlejší vrchol C = [-1; 1]. Dále určete souřadnice ostatních jejích vrcholů a ohnisek. Najděte všechna řešení této úlohy.
- 6. Uvažujme elipsu o rovnici

$$4x^2 + 9y^2 - 32x + 18y + 37 = 0.$$

Najděte její střed a vypočtěte obsah kosočtverce určeného jejími vrcholy.

Označme a délku hlavní poloosy, b délku vedlejší poloosy a e excentricitu uvažované elipsy v každé ze zadaných úloh. Platí tedy $a^2 = b^2 + e^2$.

- 1. Dle zadání platí $2\sqrt{34} = \sqrt{a^2 + b^2}$ a a = 10. Odtud máme b = 6. Konečně $e = \sqrt{a^2 b^2} = 8$.
- 2. Zadání vlastně říká, že souřadnicové osy jsou tečnami hledané elipsy. Proto vzdálenost středu od souřadnicových os určuje délky poloos této elipsy. Úloha tedy má jediné řešení, kterým je "stojatá" elipsa

$$\frac{(x+5)^2}{25} + \frac{(y+12)^2}{144} = 1.$$

3. Dle zadání platí b=e=1, takže $a=\sqrt{2}$. Úloha má tedy dvě řešení

$$\frac{x^2}{2} + y^2 = 1$$
 a $x^2 + \frac{y^2}{2} = 1$.

4. Vzhledem k tomu, že úsečka FG je "vodorovná", jedná se o "ležatou" elipsu se středem v bodě [2;-1] (e=2). Dle definice platí |FK|+|GK|=2a. Odtud vypočteme, že a=3. Konečně $b=\sqrt{a^2-e^2}=\sqrt{5}$. Výsledek:

$$\frac{(x-2)^2}{9} + \frac{(y+1)^2}{5} = 1.$$

5. Vzhledem k poloze zadaných bodů vyhoví "ležatá" elipsa, kde C je "horní" vrchol a F "pravé" ohnisko a "stojatá" elipsa, kde C je "levý" vrchol a F "dolní" ohnisko. V prvním případě má hledaná elipsa rovnici

$$\frac{(x+1)^2}{25} + \frac{(y+2)^2}{9} = 1,$$

hlavní vrcholy A = [-6; -2], B = [4; -2], druhý vedlejší vrchol D = [-1; -5] a druhé ohnisko G = [-5; -2]. Ve druém případě má hledaná elipsa rovnici

$$\frac{(x-3)^2}{16} + \frac{(y-1)^2}{25} = 1,$$

hlavní vrcholy $A=[3;-4],\,B=[3;6],$ druhý vedlejší vrcholD=[7;1]a druhé ohnisko G=[3;4].

6. Středová rovnice uvažované elipsy je

$$\frac{(x-4)^2}{9} + \frac{(y+1)^2}{4} = 1,$$

její střed tedy je [4;-1], poloosy mají délky a=3, b=2. Kosočtverec, jehož obsah máme určit, je tvořen čtyřmi shodnými pravoúhlými trojúhelníky o odvěsnách délek a a b. Jeho obsah je tudíž roven

$$4 \cdot \frac{ab}{2} = 2ab = 12.$$

Hyperbola

- 1. Najděte rovnici hyperboly, která má střed S = [-3, 4], ohnisko G = [-3, -9] a vrchol A = [-3, 16].
- 2. Určete střed, ohniska , vrcholy a asymptoty hyperboly, která má rovnici

$$16x^2 - 9y^2 - 32x - 36y - 596 = 0.$$

- 3. Najděte rovnice všech hyperbol, které mají osy totožné se souřadnicovými osami a procházejí body K = [3; 2] a $L = [-5; 2\sqrt{3}]$.
- 4. Najděte rovnici hyperboly, která má asymptoty $a_1: 3x-4y-6=0$ a $a_2: 3x+4y-6=0$ a ohnisko F=[2;5].
- 5. Najděte střed, délky poloos, excentricitu a asymptoty hyperboly, která má rovnici xy 3x + y 5 = 0.
- 6. Najděte rovnici rovno
osé hyperboly s ohnisky F=[-3;4] a G=[-1;2], jejíž asymptoty jsou rovnoběžné se souřadnicovými osami.

Označme a délku hlavní poloosy, b délku vedlejší poloosy a e excentricitu uvažované hyperboly v každé ze zadaných úloh. Platí tedy $e^2 = a^2 + b^2$.

1. Dle zadání platí a = |AS| = 12 a e = |GS| = 13. Odtud vychází b = 5, takže hledaná rovnice je tvaru

$$-\frac{(x+3)^2}{25} + \frac{(y-4)^2}{144} = 1.$$

2. Pomocí doplnění na čtverec dostaneme středovou rovnici tvaru

$$\frac{(x-1)^2}{36} - \frac{(y+2)^2}{64} = 1.$$

Takže S = [1; -2], a = 6, b = 8, tedy e = 10. Uvažovaná hyperbola má vrcholy A = [-5; -2], B = [7; -2], ohniska F = [-9; -2], G = [11; -2] a asymptoty 4x - 3y - 10 = 0 a 4x + 3y + 2 = 0.

3. Principiálně je třeba uvažovat, že hledaná rovnice je jednoho ze tvarů

$$\frac{x^2}{a^2} - \frac{y^2}{b^2} = 1$$
 nebo $-\frac{x^2}{b^2} + \frac{y^2}{a^2} = 1$.

Po dosazení bodů K a L dostaneme soustavu dvou rovnic o kladných reálných neznámých a a b, která má však řešení pouze v prvním případě. Výsledek: $x^2 - 2y^2 = 1$ $(a = 1, b = 1/\sqrt{2})$.

4. Střed hledané hyperboly leží v průsečíku asymptot, je to bod S = [2; 0]. Dále platí e = |SF| = 5 a $b = |Fa_1| = |Fa_2| = 4$, takže $a = \sqrt{e^2 - b^2} = 3$. Výsledek:

$$-\frac{(x-2)^2}{16} + \frac{y^2}{9} = 1.$$

5. Zadanou rovnici je vhodné upravit do tvaru, ze kterého jsme schopni určit vlastnosti zadané lineární lomené funkce, tj.

$$y-3=\frac{2}{x+1}.$$

Odtud vidíme, že se jedná o rovnoosou hyperbolu s asymptotami x=-1 a y=3, středem S=[-1;3]. Dále vychází a=b=2 a $e=2\sqrt{2}$.

6. Střed S=[-2;3] úsečky FG je středem hledané hyperboly. Pro její excentricitu platí $e=|SF|=\sqrt{2}$, takže a=b=1. Hledaná rovnice je pak tvaru

$$y - 3 = -\frac{1}{2(x+2)}.$$

Parabola

- 1. Najděte vrcholovou rovnici paraboly, která má řídící přímku d: y = 2 a ohnisko F = [4; 0] a určete její průsečíky se souřadnicovými osami.
- 2. Uvažujme bod [-1;2] a přímku x=3. Vyšetřete, co je množinou všech bodů X v rovině, které mají od obou zadaných útvarů stejnou vzdálenost. Vyšetřete důležité charakteristiky (střed, vrcholy, ohniska, osy pokud je daná kuželosečka má) nalezené kuželosečky.
- 3. Najděte ohnisko, vrchol, osu a řídící přímku paraboly, která má rovnici

$$x^2 - 8x - 12y - 8 = 0.$$

- 4. Určete rovnici paraboly, která má osu rovnoběžnou s osou x a prochází body A = [2; 1], B = [-4; -1] a C = [-1; 2].
- 5. Určete rovnici paraboly, která má vrchol v bodě V = [-8; 1], osu rovnoběžnou s jednou ze souřadnicových os a na ose y vytíná tětivu délky 4.
- 6. Určete rovnici paraboly, na níž leží dva body souměrné podle její osy: A = [0; -1], B = [0; -5], přičemž ohnisko této paraboly leží na úsečce AB a parametr této paraboly je 2. Najděte všechna řešení této úlohy.

Označme p parametr, F ohnisko, V vrchol a d řídící přímku uvažované paraboly v každé ze zadaných úloh. Platí tedy p = |Fd|.

1. Hledaná parabola se otevírá "dolů", má vrchol V = [4; 1], takže její rovnice je

$$-4(y-1) = (x-4)^2$$
.

Průsečíky se souřadnicovými osami pak má v bodech [0; -3], [2; 0] a [6; 0].

2. Po dosazení do zadání získáme rovnici

$$\sqrt{(x+1)^2 + (y-2)^2} = |x-3|.$$

Jejími ekvivalentními úpravami dostaneme

$$-8(x-1) = (y-2)^2,$$

což je rovnice paraboly, která se otevírá "doleva", má vrchol V = [1; 2], osu y = 2 a parametr p = 4. Zadaný bod je jejím ohniskem a zadaná přímka její přímkou řídící.

3. Zadanou rovnici upravíme do tvaru

$$12(y+2) = (x-4)^2,$$

což je rovnice paraboly, která se otevírá "nahoru", má vrchol V = [4; -2], osu x = 4, parametr p = 6, ohnisko F = [4; 1] a řídící přímku d : y = -5.

- 4. Příslušnou parabolu lze hledat ve tvaru $x = ay^2 + by + c$. Dosazením zadaných bodů získáme soustavu tří rovnic o třech neznámých a, b a c, jejímž vyřešením dostaneme hledanou rovnici ve tvaru $x = -2y^2 + 3y + 1$.
- 5. Ze zadaných informací plyne, že osa hledané paraboly je rovnoběžná s osou x a má tedy rovnici y=1. Vzhledem k symetrii zmíněné tětivy podle této osy, má hledaná parabola s osou y průsečíky v bodech A=[0;-1] a B=[0;3]. S ohledem na polohu vrcholu zjišťujeme, že hledaná parabola se otevírá "doprava". Má tedy vrcholovou rovnici $2p(x+8)=(y-1)^2$. Hodnotu parametru p určíme například pomocí dosazení bodu A. Výsledek:

$$(x+8) = 2(y-1)^2$$
  $\left(p = \frac{1}{4}\right)$.

6. Ohnisko je F = [0; -3], osa má rovnici y = -3. Úloha má dvě řešení. V prvním z nich je vrcholem bod $V_1 = [1; -3]$ a parabola, která se otevírá "doleva", má rovnici

$$p_1: -4(x-1) = (y+3)^2.$$

Ve druhém řešení je vrcholem bod $V_2 = [-1; -3]$ a parabola, která se otevírá "doprava", má rovnici

$$p_1: 4(x+1) = (y+3)^2.$$

Kuželosečka a přímka, tečna kuželosečky

- 1. Vypočtěte délku tětivy, kterou přímka p: 8x-6y-17=0 vytíná na kuželosečce $k: y^2-8x+2y+17=0$. O jakou kuželosečku se jedná?
- 2. Vypočtěte odchylku tečen vedených bodem A = [2; -5] ke kružnici $k : (x+4)^2 + (y-3)^2 = 25$. Je třeba určovat rovnice těchto tečen?
- 3. Zdůvodněte, kolik existuje tečen kružnice $k: (x-1)^2+(y+2)^2=3$, které jsou kolmé k přímce p: 2x-3y+4=0.
- 4. Najděte obecné rovnice tečen kružnice $k: (x+1)^2 + (y+3)^2 = 25$ vedených bodem A = [4; 2]. Určete rovněž jejich dotykové body.
- 5. Najděte obecné rovnice tečen kuželosečky $k:4x^2+9y^2=25$, které jsou rovnoběžné s přímkou p:8x-9y+1=0. Určete rovněž jejich dotykové body.
- 6. Najděte všechny přímky procházející bodem A = [-1; -3], které mají s parabolou $y 1 = -(x + 3)^2$ právě jeden společný bod.
- 7. Uvažujme hyperbolu $h: 25x^2 9y^2 = 16$, body $A = \left[\frac{2}{5}; \frac{2}{3}\right]$ a $B = \left[-\frac{4}{5}; 0\right]$. Najděte všechny přímky, které mají s hyperbolou h právě jeden společný bod a prochází přitom
  - (a) bodem A,
  - (b) bodem B.
- 8. Uvažujme hyperbolu h: xy = -1. Najděte poloměr kružnice, která má střed v počátku soustavy souřadnic tak, aby se tato kružnice dotýkala (tzn. měla s ní společný právě jeden bod) každé větve hyperboly h. Určete rovnice tečen obou kuželoseček v každém z těchto společných bodů.

- 1. Jedná se o parabolu, která má s přímkou p společné body $\left\lceil \frac{17}{8}; 0 \right\rceil$ a $\left\lceil \frac{41}{8}; 4 \right\rceil$, jejichž vzdálenost je 5.
- 2. Zadaná kružnice má poloměr r=5, dále snadno vypočteme, že |AS|=10. Tudíž platí

$$\sin \frac{\varphi}{2} = \frac{r}{|AS|} = \frac{1}{2} \qquad \Rightarrow \qquad \varphi = 60^{\circ}.$$

Rovnice tečen hledat nemusíme.

- 3. Každá přímka, která má s kružnicí jediný společný bod, je její tečnou (toto však neplatí např. u hyperboly či paraboly). Bez ohledu na polohu přímky p, středu kružnice k a velikost jejího poloměru, tečny požadovaných vlastností existují právě dvě.
- 4. Rovnice poláry je $x_0 + y_0 1 = 0$, v jejích průsečících s k leží dotykové body $T_1 = [4; -3]$ a $T_2 = [-1; 2]$. Hledané tečny mají rovnice $t_1 : x 4 = 0$ a $t_2 : y 2 = 0$.
- 5. Každá přímka, která má s elipsou jediný společný bod, je její tečnou. Tečnu tedy hledejme ve tvaru 8x 9y + c = 0. Hodnotu parametru určíme tak, aby tato přímka měla se zadanou elipsou jediný společný bod. Výsledek: dotykové body $T_1 = [-2; 1]$ a $T_2 = [2; -1]$, tečny $t_1 : -8x + 9y 25 = 0$ a $t_2 : -8x + 9y + 25 = 0$.
- 6. Snadno ověříme, že bod A leží na zadané parabole. Vyhoví tedy jednak rovnoběžka s osou této paraboly. Ta má rovnici x = -1. Dále vyhoví jediná tečna a ta má rovnici y = -4x 7.
- 7. Zadaná hyperbola má asymptoty $5x \pm 3y = 0$. Úloze vyhoví každá tečna (v obecné situaci mohou existovat nejvýše dvě) a každá rovnoběžka s některou z asymptot (v obecné situaci mohou existovat také nejvýše dvě) procházející daným bodem.
  - (a) Bod A leží na jedné z asymptot. V takovém případě má úloha právě dvě řešení. Vyhoví jedna tečna t a rovnoběžka r se druhou asymptotou. Řešení: t: 25x + 9y 16 = 0, r: 5x + 3y 4 = 0.
  - (b) Bod B je vrcholem hyperboly h. V takovém případě má úloha právě tři řešení. Vyhoví jedna tečna t a dvě rovnoběžky r_1 a r_2 se druhou asymptotou. Řešení: $t: 5x+4=0, r_1: 5x-3y+4=0$ a $r_2: 5x+3y+4=0$.
- 8. Obě uvažované kuželosečky mají společný střed. Kružnice se zadané hyperboly bude dotýkat v jejích vrcholech, tzn. v bodech [-1;1] a [1;-1]. Hledaný poloměr tedy je $r=\sqrt{2}$. V těchto bodech mají obě kuželosečky společné tečny, které jsou kolmé k hlavní ose h. Mají tedy rovnice: $y=x\pm 2$.

Singulární kuželosečky

Zadání úloh

- 1. Jaké typy útvarů mohou být průnikem kuželové (resp. válcové) plochy a roviny?
- 2. Uveďte příklad rovnice tvaru

$$a_{11}x^2 + 2a_{12}xy + a_{22}y^2 + 2a_{13}x + 2a_{23}y + a_{33} = 0$$
, kde $(a_{11}; a_{12}; a_{22}) \neq (0; 0; 0)$, (1)

které vyhoví

- (a) dvě různé rovnoběžky,
- (b) dvojnásobná přímka,
- (c) dvě různoběžky,
- (d) bod,
- (e) prázdná množina.
- 3. U každé z následujících typů kuželoseček rozmyslete, zda má svůj střed (případně více středů). Své odpovědi zdůvodněte.
  - (a) dvě různé rovnoběžky
  - (b) dvojnásobná přímka
  - (c) dvě různoběžky
  - (d) bod
- 4. Najděte rovnici kuželosečky, která je tvořena
  - (a) bodem [4; -5],
  - (b) rovnoběžkami x + 2y + 3 = 0 a x + 2y 1 = 0,
  - (c) různoběžkami určenými bodem [-2; 5] a směrovými vektory (1; -2) a (-2; 3),
  - (d) dvojnásobnou přímkou $\{[2+t; -3+3t], t \in \mathbb{R}\}.$
- 5. Určete typ dané kuželosečky (tzn. zjistěte, čím je tvořena).
  - (a) $x^2 + 6x + 9 = 0$
  - (b) $x^2 4xy + 4y^2 = 9$
  - (c) $x^2 + y^2 6x + 4y + 13 = 0$
  - (d) $x^2 + 6x + 9 y^2 = 0$
  - (e) $x^2 + 2xy + y^2 + 1 = 0$
- 6. Najděte všechny středy kuželoseček (a) (d) z předchozí úlohy.

- 1. Prázdná množina, bod, dvojnásobná přímka, dvě různé rovnoběžky, dvě různoběžky, elipsa (ve speciálním případě kružnice), parabola, hyperbola.
- 2. Například
  - (a) (x-1)(x+1) = 0,
  - (b) $x^2 = 0$,
  - (c) (x-y)(x+y) = 0,
  - (d) $x^2 + y^2 = 0$.
  - (e) $x^2 + 1 = 0$.
- 3. Středem kuželosečky k rozumíme bod S takový, že pro každý bod $X \in k$ platí, že $X' \in k$, kde X' značí obraz bodu X ve středové souměrnosti se středem S.
  - (a) Tato kuželosečka má dokonce přímku středů. Jejím středem je každý bod osy pásu, který příslušné dvě rovnoběžky určují.
  - (b) Každý bod této přímky je středem, neboť tato kuželosečka je podle něj středově souměrná. I tato kuželosečka má přímku středů.
  - (c) Jediným středem je průsečík těchto různoběžek.
  - (d) Tento bod je současně středem uvažované kuželosečky.

Poznámka. Všimněme si, že v případech (b) - (d) leží střed přímo na kuželosečce. Hovoříme o tzv. singulárním bodu. V případu (a) tomu tak není. Dvě různé rovnoběžky (podobně jako elipsa či hyperbola) tedy žádný singulární bod nemají, i když mají střed.

- 4. Uvědomte si, že roznásobením libovolné z níže uvedených rovnic každou z nich upravíme do tvaru (1).
  - (a) $(x-4)^2 + (y+5)^2 = 0$,
  - (b) (x+2y+3)(x+2y-1)=0,
  - (c) (2x+y-1)(3x+2y-4)=0,
  - (d) $(3x y 9)^2 = 0$.
- 5. Každou ze zadaných rovnic nejprve upravte do níže uvedeného tvaru, z něhož je již odpověď patrná.
  - (a) $(x+3)^2=0$ dvojnásobná přímka
  - (b) $(x-2y)^2-3^2=0 \Leftrightarrow (x-2y-3)(x-2y+3)=0$ dvě různé rovnoběžky
  - (c) $(x-3)^2 + (y+2)^2 = 0$ bod
  - (d) $(x+3)^2 y^2 = 0 \Leftrightarrow (x-y+3)(x+y+3) = 0$ dvě různoběžky
  - (e) $(x+y)^2 + 1 = 0$ prázdná množina
- 6. K řešení úlohy využijte upravené tvary rovnic viz výše ve výsledcích.
  - (a) přímka x + 3 = 0
  - (b) přímka x 2y = 0
  - (c) bod [3; -2]
  - (d) bod [-3;0]